

Naročilna znaša:

celoletna . . . K 6.—
 pololetna . . . K 3.—
 četrtletna . . . K 1.50
 posamezna štev. 20 vin.

Nefrankirana pisma se
 ne sprejemajo; roko-
 pisi se ne vračajo.

Naša Moč

Glasilo slovenskega delavstva

Uredništvo in uprav-
 ništvo v Ljubljani,
 Katoliška tiskarna

Oglasi se sprejemajo
 po dogovoru.

Štev. 3.

V Ljubljani, 20. decembra 1918.

Leto XIV.

† Ivan Cankar.

V petek popoldne so pokopali pisatelja Ivana Cankarja, največjega novelista v celi Jugoslaviji, čigar dela segajo preko ozkih mej naše domovine v svetovno literaturo.

Moderna, ki je nastopila pri nas okrog 1. 1895 in katere prvi boritelj — poleg Aleksandra Ketteja, O. Zupanciča — je bil Ivan Cankar, je zavrgla Stritarjev nauk, njegovo svetobolje in sentimentalnost in z njim Gregorčiča, Stritarjevega učenca. Ivan Cankar je v svojih delih socialist in propovednik vsečloveštva, zato sega preko naših mej; tesno je svezan s postavo Kristusovo, tako da si Cankarja brez slike Kristusove niti misliti ne moremo. Dolga vrsta knjig, ki jih je napisal, je povzročila v naši literaturi in življenju notranjo revolucijo misli in nazorov. Kritika, ki ga je napadala cel čas — posebno od naše strani — ga ni razumela, in danes v luči Cankarjeve smrti, vidimo vso njeno smešnost in majhnost.

Cankar je šel preko te kritike svojo samozavestno pot dalje, dalje kvišku in s knjigo »Podobe iz sanj« stopil na tak vrh, da so ostremeli vsi.

Njegov zadnji obraz je izražal vse trpljenje, vse boje, ki jih je preстал, v to težko pot, po kateri je hodil — in mir, ki ga je dosegel. Njegov pogreb je izpričal, da je ljudstvo vedelo, kaj mu je bil ta, ki ga je spremljalo na zadnji poti. Ko se je pomikal izpred po mestu in ulicah, je krožil v zraku nad njim aeroplan s črno zastavo — znanilec nove dobe, ki jo je Cankar v duhu videl, se boril zanjo in nam jo napovedoval. Iv. Dornik.

Na pragu nove dobe.

Na pragu nove dobe stojimo.

Pred našimi očmi:

Na tleh leže sveta zdaj stebri stari:

Prestoli in prestolčki lete na kup kakor na kinematografičnem filmu.

Njihov prvi zaveznik: militarizem, leži pred nami razgaljen do kosti v vsej svoji zverinski krutosti in splošni nevarnosti. Vemo, da so mu ure štete.

Tretji v tej lepi zvezi: kapitalizem, je tako temeljito zmajan, da je prav, če začne misliti na testament.

Vse tisto, kar se je do zdaj svetilo na svetu in vihtelo nad ljudstvom, nad maso žezlo in bič, leži na tleh strto in osramočeno, obsojeno na smrt.

Ljudstvo pa, tisto tako dolgo zaničevano, izkoriščano, teptano ljudstvo, stoji kakor zmagač na teh razvalinah.

Sedaj gre za to, da si narodi svojo streho na novo zgrade ali vsaj nanovo uredijo svojo hišo.

Tu bije ljudstvu, delavstvu velika, odločilna ura.

Paziti mora, da ga kdo ne ogoljufa za

fisto, kar je dozorelo v tisočletnih njegovih mukah in žrtvah, v žaru najplemenitejših duhov, ki so goreli za svobodo in pravičnost.

Delavstvo ne sme biti samo na straži, ko se bo zidal novi dom, ko se bo nanovo urejala hiša, ampak biti mora **zraven, sodelovati** mora, ko se bo delal načrt in tudi kasneje, ko se bo izvrševal.

To pa velja za celokupno ljudstvo: kakor za moške, tako tudi za ženske.

Ženska je nerazdružen del naroda. Kot žena, mati, gospodinja, učiteljica in delavka je v polni meri deležna vsega dobrega in hudega, ki zadeva narod.

Nositi mora vsa bremena in velik del odgovornosti vsaj v vsakdanjem življenju.

Zato je pač le pravično in prav da sodeluje in sodeluje tam, kjer se določajo narodu in njej sami dolžnosti in pravice.

A ne samo pravično je to, marveč tudi potrebno.

Kakor vlada v posamezni družini pravi red, pravo soglasje, pravo zadovoljstvo in blagostanje le tam, kjer složno delujeta oče in mati, tako je tudi v veliki skupni družini — državi — nujno potreben tudi ženski vpliv, ženska roka.

Žensko odlikuje krotkost, usmiljenost, redoljubnost, pridnost, zvestoba, sramežljivost in globoka vernost.

Pod staro avstrijsko vlado smo v zakonodaji in upravi odsvita teh čednosti britko pogrešali.

Naj bo v mladi Jugoslaviji drugače!

Ko torej slovensko krščansko socialno delavstvo ugotavlja svoje zahteve, da jih uveljavi v bodoči ustavi in vsi ostali zakonodajni jugoslovanske države, postavljajo slovenske katoliške misleče delavke na prvo mesto zahtevo:

Splošne in enake, aktivne in pasivne volilne pravice morajo postati deležne tudi ženske.

V tem je najboljšje jamstvo za vse naše nadaljne zahteve, ki jih hočemo tu na kratko označiti in utemeljiti:

Začnimo pri temelju.

Ženska je in ostane v prvi vrsti namenjena za materinstvo in gospodinjstvo. Tega mi tu pač ni treba na dolgo utemeljevati, saj je v našem delavnem žensktvu ta zavest še živa in neomajana.

Nič manj živo se naše nadarjeno, po napredku hrepenéce delavno žensktvo ne zaveda, kako zelo važno in potrebno je, da stopi ženska pripravljena v zakon, da razume gospodinjstvo.

Saj ravno njo, ki nima tolikih sredstev, ki mora z vsakim vinarjem računati, uči življenje dan na dan, da je nevednost tudi v gospodinjstvu najdražja reč na svetu in največja ovira vsakoršnemu napredku.

Tudi za delavko, ki se ne poroči, je največjega pomena, da zna vsaj za silo šivati in kuhati in si urediti svoj dom, pa naj bo še tako majhen in skromen, tako da ji ho mil in drag, da jo bo pritezal nase in jo odškodoval za praznoto pridobitnega poklica.

A ravno delavno žensktvo, ki mora zgodaj iz hiše za zaslužkom in čegar domače razmere navadno niso take, da bi mogle v dekletu razviti gospodinjski zmisel, — nimajo prilike za gospodinjsko izobrazbo.

To mora poslej postati drugače. Zato zahtevamo obvezen gospodinjski pouk že v ljudski in nadaljevalni šoli; za odrastle delavke pa gospodinjske tečaje.

Kakor pa priznavamo prvenstvo materskemu poklicu, tako ne moremo prezreti, da pride do zakona le del ženstva in da prav za prav večina deklet ne ve, da-li se bo poročila ali ne.

Gospodarske razmere so pa danes tudi take, da si mora tudi ženska iskati delo in zaslužek izven doma.

Ako ne najde ali ako ni sposobna za pošteno delo in zaslužek, se mora lotiti nepoštenega.

Tu je jedro ženskega vprašanja, ki zahteva temeljite rešitve. Ta se nam bo posrečila le na ta način, da se poslej tudi ženska mladina takoj po dovršitvi ljudske šole posveti izobrazbi za pridobitni poklic.

Poudarjamo: **izobrazbi** za pridobitni poklic.

Mi nočemo, da bi postala ženska kot delavka le mrtvo orodje v rokah spretnejšega, izsolanega delavca oziroma podjetnika, da bi ženska opravljala le najnižja in najslabše plačana dela, pri katerih je vsako umsko sodelovanje izključeno, ki izključujejo vsak osebni razvoj in napredek.

Mi marveč hočemo, da se žena udeležuje in prispeva delu tudi s svojim duhom, da bo di živ, razvoja in napredka zmožen člen v našem narodnem gospodarstvu, da se posvečaja kolikor le mogoče kvalitativnemu delu, da se uvrščaj med izučene delavce.

Zato zahtevamo, da se ženski mladini v enaki meri kakor moški preskrbe in odpro vse možnosti do temeljite strokovne izobrazbe in prizna pravica do mojsterske izkušnje.

V demokratično urejeni državi, kakršna mora brezpogojno biti naša Jugoslavija, mora priti tudi fizično delo, brez katerega ni le izključen vsak napredek, marveč tudi obstanek družbe, do svoje veljave. Delavec mora biti polnopraven in svoboden državljani kakor vsi drugi stanoviti. Zanj ne sme biti nobenih izjemnih pogojev, ki bi ga poniževali v državljanu druge vrste.

Zato zahtevamo, da se odpravi delavski in poselski red ter delavske in poselske knjižice.

Namesto tega naj se sklene modern obrtni red, kot izkazila pa naj veljajo učna in službena izpričevala in druge običajne javnopravne listine, kakor tudi članske knjižice strokovnih organizacij.

S tem pa država še davno ne bo izvršila vseh svojih dolžnosti do delavstva, marveč čakajo državno socialno zakonodajo še velike dolžnosti in naloge.

Zahtevamo pred vsem, da se vzakoni najboljše varstvo za mladostne osebe in delavke v **pravnem, zdravstvenem in socialnem oziru.**

Zahtevamo osemurni delavnik s prostim popoldnevom pred nedeljo in praznikom, da se bo tudi delavka zavedala, da je človek in ne živina, ter ji bo ostalo nekaj časa tudi za izobrazbo in razvedrilo ter ureditev gospodinjstva.

Delavki naj se zagotovi, da bo mogla od svojega dela pošteno živeti; zato naj se **ženske in moške plače izenačijo in določijo najnižje mezde.** S tem se bo preprečilo izkori-

Ampak ta gospod bi ravno moral znati, saj je on enkrat zavijal v ovoje tisti črni tobak in je zavil v eni uri z največjim naporom 50 ovojev, od delavcev pa zahteva, da naj zavijejo v eni uri 1000 ovojev!

Toliko za danes, pričakujemo in odločno zahtevamo, da se krivice v tobačni tvornici odpravijo. Avstrijskih razvad v Jugoslaviji res nismo voljni prenašati, še manj pa avstrijske birokratične briške stitnosti, njene domišljivosti in arogantnosti pa še manj.

Težave delavcev in delavk v Ljubljani.

Delavec nam piše: Ko to pišem, vibrajo po Ljubljani zastave. Narodni praznik je. Brezdvomno se kot Slovenci veselimo tega zgodovinskega praznika narodnega ujedinjenja troimenega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov. Mi delavci, kot bistven del slovenskega naroda, smo morda najbolj občutili tujevo oblast in noben drug stan, razen vojakov, ni morda več pretrpel, kakor delavec. Šikaniranje, zapostavljanje in najhujši terorizem, to je vedno značilo in se znači na naši zemlji in od naših žuljev obogatelega nemškega velekapitalista. Ni čuda, da smo se tudi delavci globoko oddahnili, ko smo čuli, da je do tal poražen nemški militarizem, ki je bil najboljši varuh in najboljši podpiratelj nemške industrije po naših krajih. V narodnem oziru se bo sedaj v novi državi SHS gotovo obrnilo na boljše in v tem oziru se tudi mi delavci veselimo narodnega praznika, ki se bo zanaprej obhajal vsako leto. Ali ko to pišem z veseljem v srcu in čutim zadoščenje, da je vendarle enkrat zmagala pravica nad nasiljem in krivico, me pa tudi obdaja bojazen, ali se bo v tej novi državi SHS upošteval delavski stan pri postavo dajalnih zastopih, tako kakor delavec, delavka pričakujeta in zaslužita. Ali, to je naloga stranke, Mi slovenski katoliško-demokratični delavci in delavke, organizirani v J. S. Z., smo že sestavili spomenice in zahtevamo, da nam jih uresničijo in tako popravijo krivice, ki nam jih je zadal neprijatelj. Toliko na splošno.

Posebej pa moram še omeniti našo aprovizacijo v Ljubljani z ozirom na delavce in delavke. Večkrat se je že poudarjalo, da je aprovizacija jako nesrečno zasnovana. Imamo mestno aprovizacijo, vojno zvezo in železničarji imajo zopet svojo. Na najslabšem je zdaj vojna zveza. Zakaj da je tako, smo delavci in delavke res radovedni. Pri razdelitvi je ponavadi zadnja na vrsti, daje svojim članom najmanj ali pa sploh nič. Socialni demokratje, kateri imajo glavno besedo zraven, pri vojni zvezi namreč, ne črnejo besede, dasi so v mirnih, boljših časih, kakor so sedaj, sklicevali burne protestne shode, ako se je podrgnilo, recimo meso, za par krajcarjev. Petrolej delavci krvavo rabimo, ga ni, dasi stoji na glavnem kolodvoru cel vlak tega blaga. Gospodje, kateri imajo to reč v rokah, se ne zganijo, menda čakajo, da ga polagoma pokradejo ljudje, ki ga potem za drag denar prodajo delavcem. Mestna aprovizacija razdeljuje premog tako, da če bi se človek zanašal na to, kar da aprovizacija, bi samo en sam teden smel jesti kuhano jedi, druge tedne bi moral uživati le surove hrane. In vendar je na glavnem kolodvoru toliko premoga, da ga še odpeljavati ne morejo sproti, karte za premog seveda morajo pa ostati, ker tičimo še čez glavo v stari birokratični Avstriji. Ali je premog morda gotovim ljudem še premalo drag? Krono vsému neredu pa gotovo zasluži takozvana ubožna akcija, ki jo je magistrat razdelil po črkah A, B, C, izkaznice rdeče in zelene ter rumene barve. Ubožna akcija ima gotovo lep namen, da pomaga onim, ki sami ne zmorejo sedanjih visokih cen za razna živila, obleko in drugo. Gotovo bi morali imeti zaslobo v ubožni akciji pred vsem delavci in delavke, kajti delavcev je danes malo v Ljubljani, ki bi s svojim lastnim zaslužkom mogli kriti vse potrebščine. In kako se je razdelilo te izkaznice? Ne namreč tako, da bi oni, ki je najpotrebnejši, dobil izkaznico z nižjo ceno, ampak oni, ki je morda oče in ima številne družino, dobi karto s črko C, in tako plačuje meso pri mesarjih po osem kron kilogram?

Resna beseda staršem.

Organizacija, ki ne skrbi za naraščaj, je slaba. Nam katoličanom je zaklical sam Odrašenik in Zveličar naš: Pustite male k meni! Ali ga poslušamo? Ali se vedno na to oziramo?

V delavski organizaciji delujem nad 20 let. V teh časih smo slovenski krščanski delavci in delavke zgradili dokaj močno naše poslopje v najtežavnejših prilikah. Nekaj me je pa vedno grizlo in bolelo ter me vedno bolj skeli in boli. Poznam delavce-očete, delavke-matere, popolnoma naši so, liki zlato čisti, kakor na skalo iz granita se lahko zanašas na nje, toda kolikokrat sem videl njihove sinove in njihove hčere v vrstah socialne demokracije ali pa celo v vrstah liberalnih organizacij.

In vprašal sem se: kdo je to zakrivil? Saj nudijo vendarle naše organizacije bodisi že v Ljubljani ali na deželi dovolj prilike, da se zbira in združuje mladina v njih. Seveda: kar dovoljujejo svobodomiselnih organizacij, tega krščanske organizacije ne morejo nuditi. Krščanske organizacije morajo zasledovati namen, da vzgajajo popolnega človeka. Za pošteno razvedrilo in zabavo je tudi v naših organizacijah poleg vzgajalnega namena poskrbljeno. Kljub temu: vsak oče vsaka mati je dolžna skrbeti za to, da mu otroci ne zaidejo na kriva pota. Več, kakor vsaka agitacija, več kot najnavdušenejši agitator ti doseže pri sinu, pri hčeri, ob pravem času izpregovorjena resna beseda očeta, matere.

Prijatelj! Prijateljica! Ne pozabi, da spregovoriš to resno malo besedo svoji deci. Pomni: v najnežnejši dobi vcepi spoštovanje svojim otročičem, svojim najsvetejšim svetinjam! Zaupanje in ljubezen do svoje organizacije vsadi v nežno otročjo dušo! Lahka ti bo sodba, če to storiš!

Potrebno je to. Zdaj v novi Jugoslaviji je nastala tekma za naraščaj med telovadnimi organizacijami. Ljudskošolska mladež se vabi, da naj telovadi. In učenci ter učenke II. razreda ljudske šole se razgovarjajo med seboj, kam naj bi šli telovaditi: Ali k Orloim, ali k Sokolom. Ko smo bili mi v teh nežnih letih, ko še nismo bili stari niti 10 let, nismo morebiti znali, da so telovadne organizacije na svetu. Ždaj je to drugače. Agitacija med učenci ljudskih šol, kje naj telovadijo, ali pri Orlih ali pri Sokolih, je naravnost velikanska. V narodnem oziru: vsa čast Sokolom, toda oni sami ne prikrivajo, da so svobodomiselnih organizacija.

Krščanski delavec, krščanska delavka: Tvoja dolžnost je, da tvoja deca telovadi v naraščaju Orla! M. — c.

Kako so delali z ljudmi.

V Nemški Avstriji so ustanovili komisijo, ki se peča z razsodbami vojnih sodišč. O neki razsodbi se poroča: Pred prekim sodom c. in kr. pehotne divizije je stal 14. avgusta 1914 mlinarski pomočnik Jan Grecko iz Vojnilova. Obdolžen je bil, da je skrivaj vohunstva po § 322: vojaškega kazenskega reda, čes, da je dne 8. avgusta zvečer v Lipnici Dolni pri Rohatynu naznanil z znamenji nekemu skrivnemu vohunu prihod nekega oddelka pešpolka št. 58. Obtoženec je trdil, da je nedolžen in pripovedoval, da je v šali kazal znancem svoje umetnosti. Vzel je namreč v usta petrolej in ga brizgal od daleč na goreče vžigalice, vsled česar so švigali daljši in krajši plameni. Obtoženec je pokazal svojo umetnost tudi častnikom. Četudi ni znal brati in pisati, se je zdel toliko inteligenten, da morebiti pozna brojavna znamenja, da so o njegovi krivdi dvomili. Po zaključeni razpravi je sodišče sklenilo, da naj se spremeni naglo postopanje v redni postopek.

Ko je voditelj razprave, stotnik-avditor Štefan Tysowski poročal pristojnemu poveljniku podmaršalu Alojziju Pokornju o izidu razprave, je Pokorny raztrgal zapisnik in zapovedal voditelju razprave, da naj sestavi novo naglo sodišče, ki naj brezpogojno še tisti dan obsodi in pusti usmrtiti obtoženca.

Ko je stotnik avditor Typowski izjavil, da bi tako postopanje ne bi bilo zakonito in da nasprotuje njegovi zapriseženi dolžnosti, je avditorju general zagrozil, če ne izpelje povelja, da uvede precej proti njemu naglo

sodno postopanje. Pod pritiskom te grožnje, ki je bila enaka grožnji s smrtjo, je odredil stotnik-avditor Typowski novo razpravo, v kateri je bil obtoženec obsojen v desetletno težko ječo, ker se ni mogla dokazati njegova starost. Razsodba se je potrdila, stotnika-avditorja Typowskega so pa premestili, ker je Pokorny zahteval takojšnjo njegovo premestitev s sledečim utemeljevanjem: »Če obstojajo stvarni razlogi za takojšnje kaznovanje zločina proti vojni sili, mora najti avditor sredstva in pota, da doseže obsodbo. Stotnik-avditor Typowski je pa zavzel tako nevoljno in klubujuče stališče, da v bodoče ni več mogoče skupno delovanje z njim.« — Državni urad nemške avstrijske republike je uvedel proti Pokornju kazensko postopanje radi zlorabe uradne oblasti, oziroma vsled poskušenega nagovarjanja k umoru.

Značilno je tudi, kako je rešil to zadevo takratni poveljnik 11. armadnega zbuora, general pehote pl. Kövesz, ki je tozadevni spis tudi sam podpisal. V spisu se navaša: Postopanje poveljnika 11. pehotne divizije je, kakor se zdi, protipostavno, toda glede na izjemno stanje in z ozirom na pripetljaje z vojaškega vidika umljivo. Če se je poizvedovanje zavlačevalo, se z ozirom nezadostnih aktov in drugih podrobnih dat ne more presojati. Če so obtoženca res zalotili pri dejanju, je bil predlog zagovornika odveč in le primeren, da se zabrani nameravani učinek naglosodbenega postopanja. Končno se naprosi, da naj se dr. Typowski iz službenih in iz stanovskih razlogov premesti in nadomesti s primernim častnikom provosodne službe.

Etapsko višje poveljstvo je naznanilo 23. avgusta 1914: vsem častnikom pravosodne službe v armadi na bojišču, kakor tudi stalnim vojaškim sodiščem v delokrogu armade se pri vojaškim sodiščem v delokrogu armade se priporoča, da naj posebno hitro poslušajo v slučajih nagle sodbe in da naj popolnoma upoštevajo koristi armade sporazumno s predpostavljenimi poveljniki energično postopajo. Odlok je podpisal v imenu takratnega višjega armadnega poveljnika nadvojvoda Friderika generalni major Hanitz.

»Pri takih nazorih seveda ni nič čudnega, da je vojaška hijena postrelila v stari Avstriji toliko nedolžnih žrtev.

LISTEK.

Gggy de Maupassant.

Sodček.

Gospod Chicot, gostilničar v Eprevilli, se je ustavil s svojim vozičkom pred hišo gospe Magloire. Krepak mož je, štirideset let star, rdeč in debel; pripovedovali so o njem, da je zloben.

Konja je privezal h kolu poleg vrta na dvorišču in šel na dvorišče. Imel je nekaj njiv, ki so mejile s posestvi stare Magloire, po katerih so se njegove oči že dolgo časa poželjivo ozirale. Gotovo je poskušal že več kakor dvajsetkrat, da bi si jih kupil, toda gospa Magloire je odbila trdovratno vsako ponudbo.

Danes jo je dobil, ko je pred vrati krompir lupila. Stara je zdaj dvainšestdeset let; izsušena, polna gub, grbašta, toda neumorno pridna, kakor da je še mlada deklica. Chicot jo je prijateljsko potapljal po rami in se je vsedel k njej.

»No, mamica, ste li zdrava? Vse v redu?«

»Ze še gre, in pri Vas, Prosper.«

»Nekoliko trganja, sicer se ne morem pritoževati.«

»To je zelo lepo.«

Nič ni več rekla. Chicot je gledal, kako je delala. Njeni košeni, krivi prsti, ki so se skrčevali liki rakov koš, so podobno kleščam prijemali krompir iz košare ob njeni strani. Bliskovito hitro je švigal njen nož v drugi roki okoli njih, dolgi pasovi so se vili s krompirja; kadar je postal krompir popolnoma rumen, ga je vrgla v z vodo napolnjeni čebriček ob njeni strani. Tri drzne kokoši so prihitele ena za drugo do njenega krila, ugrabile so s kljunom olupek in zbežale kolikor mogoče hitro od tam. Chicot je bil v zadregi, njegov obraz je kazal negotovost; nekaj je

